

דברים מהמוציאים לאור

שמחים אנו להגיש לפני הקורא
החרדי את העבודה הראשונה של
ההוצאה לאור שעלידינו, פרי
יצירתו של הכוכב העולה הסופר
החרדי מרדכי שי

קריאה נעימה

„זוהר“ הוצאת ספרים.

©

כל הזכויות שמורות
להוצאת „זוהר“

S 79A3104
#36

סודר והודפס בישראל
שרותי הדפסה „זוהר“
משה חגזי 13 ירושלים
טלפון 234715

ה ק ד מ ה

עצרנו מלכת הסרנו אבק גושי יגון ודם קרוש. נעצנו מבטינו באותם
לבינים שהיו פזורות על גרגרי החול שהיו בעבר כתלי בית-המדרש, בקשנו
מהם שיספרו לנו את כל וקול התורה שהדהד באוזניהם, מחתנו דמעה
שעלתה בעינינו.

שוב הבטנו על אותם קורות ונסרי עצים שהיו אי פעם סטנדרים,
התחננו לפניהם שיחשפו לפנינו את אותם למדנים שנשענו עליהם תדיר
תוך השמעת למדני. אנחה כבדה פרצה מפיו.

ושוב הרמנו דפי מוסר מרוטים ומעוכים שהצהיבו שהיו בעבר חלק
מספר מוסר, וחלק מנפשו של כל אדם ואדם. בכינו לפניהם כדרך שבכו אותם
בעלי מוסר, והוספנו עוד דמעות לאותם דפים הרגילים בכך. ושוב בקשנו
בהבעת חינוך שילחשו לנו מה היו הישיבות בליטא בעבר, שכיום חורבות
וזכרונות גרידא.

וכאשר לחשו באוזנינו, התאמצנו בכל כוחותינו למעלה מכוחות אנוש
לעצור את שטף הדמעות לבל נבכה ברם לא עלה בידינו...

בכינו יום יומיים חודש חודשיים שנה שנתיים סברנו דבר שחולף היא,
הזמן חלף עבר ברם זרם הדמעות עדיין לא פסק.

ניסינו לעלות קוים דקיקים. זכרונות שנוקו מאבק. רשמים שרישומן
בקושי רב ניכר, וכל זה רק תקציר ותמצית מתוך חיי אנוש מזמנים שחלפו
ועברו כלא היו...

ה מ ח ב ר.

ה ת ו כ ן

1. העיירה (1)
7. גולה למקום תורה (2)
11. הישיבה (3)
42. מוסר (4)
47. פת במלח תאכל (5)
52. אשרי הגבר אשר תיסרנו (6)
56. ניצני הציונות (7)
63. אהבת תורה (8)
70. איצטלת היצר ושמה "ציונות" (9)
77. מיתר שפקע (10)
88. מעין עולם הבא (11)
93. ארץ חמדה (12)
99. בחיקה של אמא (13)
104. לקראת בנית בנין (14)
108. ויבנה ביתו (15)
113. וראה בנים לבן תורה (16)

העיירה

הערפל הכבד שירד על העיירה הכביד על הראות, ואף ביהכנ"ס הגדול המכונה ה"שול", שהזדקף מעל כל בניני העיירה כמעט שלא נראה. הבריות עדיין לא הילכו בסימטאותיה הן טרם הנץ היום ומה להם להחפז. חובה עליהם לאגור כוחם לעבודת הבורא ליום הקרב ובא. ולהנפש מעמל יום האתמול.

זולת דמותו הכפופה של חצקל שרה מלכה'ס, שזקן כסוף יורד לו על פי מידותיו, ומתבדר בכל אשר תנשוב הרוח. משל הי'ה דבר מה התלוי ליבוש. עתה נחפז הוא לבית המדרש לפני בואם של לומדי "חברת משניות", להסיק אש בתנור, ולהחם את קיתון המים שיספק משקה חם ללומדי העיירה.

מי מיהודי העיירה אינו מכיר את חצקל שרה מלכה'ס בעל הגוף הצנום והזריז. בימי שלגים מפנה הוא את פתח בית המדרש לבל ישמט מאן דהו חלילה. בימי הסליחות עובר הוא בסימטאות ומעורר את אוהבי התנומות להכין עצמם לקראת בואם של "הימים הנוראים", בשעת לוי'ה הרי הוא דואג לממון הקבורה ולמצבם של האלמנה והיתומים. ובאם מדובר בחתונה, ובמיוחד בחתונת יתומה, ראשון וראש הוא במצוות משמח חתן וכלה.

אף בימים "סתם" של חולין אין יושב הוא בטל עובר הוא מבית לבית מכניס ראשו אל תוך הפתח ושואל:

- המיטות מוצעות?

- ברוך השם יום יום.

לאחי

בני התורה בכל מקום שהם
מוקדש ספר זה באהבה.

המחבר

- מה מצב הפרנסה?

- חסדי השם כי לא תמו ...

מוציא ראשו ופונה לבית שכנגדו. וכך נוהג הוא בין בימות הגשמים ובין בימות החמה. וכאשר יש חולה בנמצא אינו מרפה ממנו עד שיבריא הלה.

- מה טעם מוצא מר בכל יום ובאותה השאלה? - שאלו אחד מהעיריה.

- בכל יום יהיו בעיניך כחדשים... משיב חצקל שרה מלכה'ס בחיור וכאשר פונה הלה בשאלה נוספת. מביט בו חצקל בעיניו החומות הגדולות והאבאיות כאומרות הן:

- חזקה עלי לשים מים צוננים בבית המדרש וב"שול". עלי למהר לחבוש ולסעוד חולים, לסייע לקלמן נודל הזקן בהנחת תפילין. לתקן את התנור בבית מינדל החרשת. לצבוע ביתו של תנחום הגידם. כלום קלה היא זו בעיניך ומדוע תעכבני בשאלותיך?

הלה אינו נפגע וחצקל שרה מלכה'ס בוודאי ובוודאי שאינו פוגע, יכולים היו להעיד בו אנשי העיריה שמעולם לא נמצא בו שמץ של פסול, שלם בתכלית ההידור, "טלית שכולה תכלת"...

*

החמה שהופיעה בפאתי מזרח שלחה את קרני'ה הזוהרות והחמימות לעבר העיריה. אט אט החלה העיריה להתעורר מתנומתה בה שקעה במשך לילה אפלולי כל כך.

עגלות איכרים נשתרכו בעקבות סוסים צנומים שספק ברי'ה ספק נשמה חסרת גוף, אפשר עצמות עם מסתור של עור. ואפשר שלד ללא כל תוספת. בין כך ובין כך לא הפריע הדבר לאיכרים וכי מה להם להחפז הן עד יום השוק ישנם עוד יומיים תמימים... יומיים...

לא כן לילדי ה"חדר" עליהם להחפז להתפלל לאכול ולנוס כל עוד נפשם במ לבית רבם. סתם הולכי בטל אסור להיות. מוטב להיות, "נוסקה המשוגע" מאשר לשבת בחיבוק ידיים ובאפס מעשה.

עם תום התפילה נחפז זאטוט לבית רבו. מפנינת הסימטא קורא לו, "ישראל קדיש" ואומר בקול צרוד:

- ילדון, כלום תאמר לי כמה היום בעומר?

- חמישה ועשרים יום בעומר - עונה הפעוט בקול דקיק.

-שפיר - משיב לעומתו ר' ישראל.

-ושמא אוכל לחזות אף ב"ארבע כנפות" אשר לך?

הפעוט שולח ידו הזעירה למכנסיו ומוציא מהם את ציציותיו, ושולח מבט קונדסי לעבר, "ישראל קדיש", כיודע מה טומנות קושיות אלו בחובם ומה יפול בגורלו שלו.

ומשראם ר' "ישראל קדיש" טמן ידו בכיס מכנסיו מישמש ובדק יפה יפה עד שאחז בידו את קופסת הטבק. פתחה בזהירות ואמר:

- נערון שלי קמצוץ אחד בלבד ותו לא.

- ניחא - עונה הפעוט ופונה לבית רבו.

*

גורר רגליו בקושי רב ר' יוסל שואב המים. נחפז הוא לספק את מי הנהר לאנשי העיריה לבל יבאו אליו בטרונ'ה. שהרי אין זו מאשמתו כל עיקר. רצונם במי הנהר בשעה מוקדמת יתפללו לבורא העולם שישבי רגליו כבימי קדם בהם הי'ה רץ כצבי לעשות רצונם ואילו עתה? ממלמל הוא את פסוקו, "אל תשליכנו לעת זקנה".

וכי מה נותר מאותו יוסל של אתמול לפני חסון וגבה קומה מוצק ובעל שרירים וכיום, "נבילה טובה הימנו".

בהגיעו אל פתח ביתה של הינדל העצבנית נרעד הוא. ברם אף זו היא מחובתו בזה העולם. מקיש בדלת וממתין בפחד.

- מי זה? - שואלת הינדל.

- יוסל שואב המים.

- רק כעת באת. שתשב,, שבעה" בימי תמוז הארוכים.

- הלואי, אילו יכולתי. ברם הורי מתו מזמן - מרגיעה יוסל.

- עוכר ישראל שכמוך. - ממשיכה הינדל לקלל.

- ,,ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" - נחפז יוסל להשיב.

מי יודע כמה זמן יכלה להמשיך תיגרה זו אילולי מופיע חצקל שרה מלכה'ס, ומרגיע את הרוחות. כל אחד מתפייס מדבריו אפי' יהא הקנטרן הגדול ביותר שבעיירה.

לא הרחק מביתה של הינדל נמצא ביתו של ר' שמואל חליוטא, השוחט ובודק בעיירה. יהודי ירא שמים עד מאוד ותלמיד חכם מופלג. קולו יפה הי'ה ורגיש.

,,בימים נוראים" הי'ה ר' שמואל עובר לפני התיבה מזיל דמעות כנהר מעיניו שלו ומעיני המתפללים.

ב,,יום כיפור" כאשר החמה נראתה בצמרות האילנות והשמש נטתה לערוב לא יבשו עיניו של ר' שמואל והיו כמעין המתגבר. מדי שנה בשנה הי'ה צורך בקניית מחזור חדש שהרי המחזור של אותה שנה נראה הי'ה כבלאי בגדים שבו ספוגים היו דמעותיו של ר' שמואל.

בקדיש האחרון של תפילת נעילה השתנה קולו של ר' שמואל ודמה לקול שופר ההולך וחזק. רעד עבר בין המתפללים. דומה קולו לקול שופרו של משיח וחסר הי'ה לו לר' שמואל רק ,,חמור לבן"...

לא הי'ה אחד מבני העיירה שהסתפק באם נתקבלה תפילתו של ר' שמואל. חזקה היתה בעיירה שקולו של ר' שמואל פורץ את הרקיעים ומונח לפנך ולפנים ממש אל מתחת לכסא הכבוד. ובאם ישנו גבר דעלמא שמסופק בכך הרי ודאי שאינו מאנשי העיירה. ובנוסף לכך הרי הוא בגדר ,,אפיקורס" ו,,מומר להכעיס"...

אין ר' שמואל מרגיש עצמו ,,יחסן". חלילה לו מלחשוב זאת. שכן מחשבותיו תדיר באוריתא. אף בלילות בשכבו על יצועו

מהרהר הוא בדברי תורה וגופו הלאה נח מלימוד היום. ברם מחשבות הלימוד לעולם אינן פוסקות.

בכל יום מיד לאחר התפילה מסדר ר' שמואל את ספסלי בית המדרש ומכניסם לקראת השיעור בחומש רש"י שאומר הוא עצמו. מתאספים היו ,,עמך" של העיירה ומאזינים לדבריו בצימאון.

מתבל הי'ה ר' שמואל את דבריו באגדות המושכות ליבו של אדם ובדברי מוסר להחדיר בבני העיירה רוחניות ככל האפשר יותר ויותר.

והנה באמצע שיעורו של ר' שמואל נכנס לבית המדרש גבר עבדקן ויפה תואר עולה על בימת העץ ואומר:
- יהודונים! סוף סוף הגעתי אנכי המשיח. הקץ לגלות ולסבל הרב. צאו לבית הקברות לקבל פני קרוביכם שנפטרו.

איש מבני העיירה לא הפריעו כולם הכירוהו וידעו מי הוא, אפילו ר' שמואל ממתין לסיום דבריו מחייך ואומר:
-נוסקה. כמדומני שהיום דרשתו נפלאה.
- היום נפלאה ותדיך נפלאה - משיבו ,,נוסקה המשוגע".

,,נוסקה לא הי'ה משוגע חלילה לו! כדבר הזה. בני העיירה יכו ויקרעו לגזרים את כל מי שיאמר כך. שכן ידעו ובקי הי'ה בש"ס ובשאר המפרשים. אלא שפעמים נתפס הוא לשגעון גדלות.

בני העיירה אהבו בכל נפשם. ובכל פעם שדרש מתאספים היו סביבו לשמוע דבריו ולגרום לו קמעה נחת רוח בחייו מלאי המכאוב והסבל.

*

משנסתיימו הלימודים ב,,חדר" נחפזו ילדוני העיירה לעברו של ה,,שול" לתפוס שיחה קצרה עם ,,ישראל קדישס" החביב התגודדו סביבו בחצי גורן כ,,סנהדרין" בשעתו ופתחו במטר קושיות.

- שמא יאמר לי ר' ישראל כיצד היה נראה אבי בקטנותו?
- בדומה לך אלא ששערות ראשו חלקות היו, ולחייו מלאות יותר.

- ושובב היה אבי?

- וכי מה סבור אתה שנולד עם זקן. ודאי ששובב היה מושך בזנבות הפרות. ועורך "פוגרום" בתרנגולים.

- ולי אוסר לעשות זאת מדוע?

- כיון שראה שלא טובה דרך זו מנע רגל בנו מלהלך בה.
- איני מאמין.

- אמונה היא דבר ראשון. ועיקר העיקרים - מבהיר ר' ישראל קדיש'ס אגב תקיעת עיניו בנער הנבוך שהרכין ראשו מבושת.

אט אט נתפרדה אסיפת הילדים. חלקם רצונם ללכת לכאן ואילו אחרים עומדים על דעתם בעקשנות ללכת לכרי הדשא האינסופיים. לידות אבנים בפרותיו של "סטיפן" האיכר הפולני שגר בגבעה.

צמרות העצים נעו לכאן ולכאן וכמעט שנעקרו ממקור חיותן. גלגלי טחנות הרוח הסתובבו במהירות מסחררת. וניתן היה לטחון באותו יום את אשר ניתן כרגיל בשבוע שלם. ניצלו הזדמנות זו בעלי הטחנות ואכן, "פדיון" היום היה הגון. יודעת הרוח שבעלי הטחנות יהודים הם ועליהם מוטל עול פרנסה ומה לה להתחשב בשאר אנשי העיירה שזעפו פנים לעומתה.

השמש שקעה לה, שלחה קרני ארגמן אחרונות לעבר הבתים אדומי הגגות ונעלמה. וכך עבר יום נוסף שנבלע באפלולית הליל.

שוב הפציעה החמה כהרגלה ושלחה קרניים לוהטות לעבר העיירה כאומרת: לאחר חבלי לידה קשים נולד לו יום. חדש. חדש. בעיירה ישנה נושנה ועתיקת יומין עד מאוד...

בביתה של ביילה לא היה זה יום רגיל ושיגרתי. דבר מה שונה משאר ימים אלא שטרם ניכר במה הוא שונה.

עתה ישבה ביילה על כורסא רחבה שמרופדת היתה בבד גס. ומרופטת בקצה המושב. ממלמלת פסוקי תהילים ובין פסוק לפסוק מזילה דמעה שתיים על העבר שלא ישוב ועל העתיד שיהיה טוב יותר. ובאם אפשר אז הרבה הרבה יותר טוב מהעבר העגום.

פתאום קמה ממקומה וסגרה את התהילים. לא הספיקה להסיר את משקפי הקריאה מעיניה וכבר היתה במטבח.

- התבשיל שבקדרה הקדיח. היכן פרח לו זכרוני - מילמלה תוך שהיא מסירה את הקדרה מהאש. ניסתה לטעום מן התבשיל שריחו השרוף נדף אף לחדר הקיצוני. אך טעמה ומיד פלטתו והשמיעה מן ריטון בקול עמום.

- ומה נאכל עתה? - שאלה אגב הסרת משקפי'ה מעיניה.
- לחם בריבה - נחפזה רייזיל בתה לענות - אסור לך להצטער אמא זהו דבר של מה בכך ותו לא.

רייזיל לקחה את הקדירה ושפכה את התבשיל שבו לפח. שטפה היטב את הקדירה ומשסיימה, נגשה אל אמה ושאלה:
- כמדומני שהיום נוסע מרדכי זלמן לישיבה?

- אכן כן.

- היכן הוא כעת?

- בבית המדרש, הוי, עוד מעט ישוב הוא, ועלי להכין לו ארוחה.

- אל דאגה אמא. אני אכין את ארוחתו ואת תפני לעיסוקיך.

בטרם סיפק בידה של ביילה להשיב כבר היו טרופות הביצים בקערה. והמחבת כבר היתה על האש. נערה זריזה היתה רייזיל.

ובשעה שעסקו ידי' בהכנת הארוחה נעות היו צמותי'ה לכאן ולכאן וחזרות שוב למקומן כמטולטלת של שעון האורלוגין.

הדלת נפתחה ומרדכי זלמן נכנס לבית כשמתחת לבית שחיו נמצאת שקית התפילין הדהוי'ה שעלי'ה רקמת כתר ופרחים מעשה ידי אמן.

נכנס למטבח ושאל את רייזיל:

- היכן אמא?

- בחזרה, מן הסתם שוב אומרת תהילים.

מיהר אל חדר אמו ומצא אותה כשספר תהילים בידה ומשקפיים על חוטמה. אמו לא הבחינה בהכנסו.

- כי אם בתורת השם חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה - המשיכה אמו למלמל - והיה כעץ שתול על פלגי מים.

פתאום הבחינה בו ואמרה:

- אף אליך מכוונים הדברים שכן נוסע אתה היום לשיבה. הוא חש בצמרמורת בכל גופו.

- רייזיל הכינה לך סעודה עליך להחפז.

סעד ליבו. ברך על המזון בכוונה עילאית, והחל לסדר את חפציו. הרבה חפצים לא היו לו דבר שהקל על המלאכה ברם לא על הלב. מעט בגדי לובן, שלוש חולצות, שתי זוגות מכנסיים, מספר פוזמקאות, וציצית אחת. מיהר לסדרם במזוודה הוציא מהארון גמרת אביו שדפי'ה הצהיבו מיושן. לקח את התפילין לבש את מעילו ומגבעתו ויצא לתחנת הרכבת כשאמו ואחותו נילוות אליו.

משהגיעו נותרו עוד דקות אחדות לפני יציאתה של הרכבת ואמו של מרדכי זלמן החלה להזכיר לו כדרך שאר אמהות יהודיות:

- יאמר לראש ישיבה את שם אבא ז"ל ואז יכירו.

- בסדר אמא בסדר.

- ישמור על המזוודה. ובהגיעו ישלח מיד מכתב

- שפיר.

- ומתי ישוב בחזרה? - שאלה רייזיל אחותו לאמה - כשיאפשר הכסף והזמן - ענתה האם ושפתי'ה רטטו.

הרכבת עמדה לנסוע. מרדכי זלמן נתיישב והביט בעד החלון לעבר אמו שנגבה דמעותי'ה במטפחת פרחונית ושפתי'ה ממלמלות תפילה, מאוד מאוד רצה לשמוע מה אומרת היא - מן הסתם תפילה שאגדל בתורה - הרהר בלבו.

ובעודו מהרהר החלה הרכבת לנסוע. נפנף לאמו ולאחותו, תקע מבטו בפעם האחרונה לעבר הדרך המובילה לעיירה, היא עיירת מולדתו שבה גדל והי'ה לאיש.

מה אעשה כעת? - תמה. נזכר שגמרת אביו עמו. מיהר להוציאה ממזודתו והחל ללמוד אגב פיזום ניגון למדני שהי'ה זכור לו היטב מימי ילדותו שעה שהי'ה מקפץ בבית המדרש ומשחק עם חבריו בעוד שהלומדים היו גוערים בהם.

עתה הרגיש הוא את עצמו ממש כאותם למדנים, אלא שאין מצוין כאן זאטוטים לגעור בהם. ניסה להתעמק בדברי התוס' ברם דמיות מהעיירה עלו במוחו.

ניסה לגרש את אותן מחשבות ברם הן סירבו. הביט שוב בגמרא וכמעט שלא הצליח לקרוא את האותיות. המילים נראו לו ככתם שחור גדול על גבי ניר צהוב.

לפתע חש בעיניו בלחלוחית העביר ידו על עיניו, ונגע בדמעות שזלגו על פניו ונשרו על דפי הגמרא. הרים את אצבעותיו הדקיקות והצנומות ומיהר להליט בהן את פניו.

כן... כן... אותן אצבעות דקיקות שר' "ישראל קדישס" בכל תפילת גשם הי'ה מרימן כלפי מעלה ומצעק, "לשובע ולא לרזון" היו עתה רטובות מדמע.

כבר שנים לא בכה ומה יום מיומיים? נער מגודל הוא ולא נאה לו לבכות. התאמץ לעצור בעד שטף דמעותיו. הוציא ממחטה מכיסו וניגבן. החזיר את הגמרא למזוודה והביט בנוף לעיניו נגלו שדות ירוקים, מים מפכפכים. עדרי צאן, פרדסים, נהר שעליו גשר וסירות שטות במימיו ושוב נזכר ...

פעמים אין ספור ביקש מאמו שתקנה לו מגבעת. בכל פעם שבקש נדחה כלעומת שבא. הבין שחסרה הפרוטה בכיס ועליו להמתין. היום המיוחל הגיע, אמו בסדרה את הארונות הישנים בביתו הבחינה במגבעתו של אביו (סרטה דהוי ה'ה קמעה) הוציאה אותה בזהירות משל חדשה היתה וקראה

- מרדכי זלמן הרי לך מגבעת.

מרדכי זלמן מיהר לעברה. לקח מידה את המגבעת ומדדה לראשו היא תאמה בדיוק את מידתו. ובשבת הראשונה נחפז להראותה לחבריו. ברם לא כל העיירה חזתה במגבעת ולכן בשבת בבקר לאחר הסעודה מיהר אל גשר נהר ה, נרווה" (מקום שם נמצאים רבים) כשהמגבעת לראשו וכולו אומר הוד וגאווה. עבר בסמוך למספר "שקצים" ושלח לעברם מבטי בוז.

- ז'יד מזוהם - קרא לעברו אחד מהם

- שתיפול אל ה"נרווה" - הוסיף השני.

ואילו השלישי ניגש בסמוך אליו וירק לו יריקה הגונה בפרצופו הריר הדביק ניגר על פניו וירד עד לפיו.

חמתו של מרדכי זלמן בערה. מיד פנה לאותו נער והחל להתכתש ולהלום בו חבטות הגונות. מיהרו חבריו "השקצים" לעזרתו והטילו את מגבעתו של מרדכי זלמן לנהר חושינו נתערפלו וכמעט שקרס תחתיו אלמלא תמך בו מאן דהו.

- המגבעת. המגבעת - נצטרך בקול מר.

- שבת היום ויש חשש סחיטה - ענה הלז.

- הוי לי, עד שהשגתי'ה ומיד אבדה ממני.

במוצאי שבת משה אותה מרדכי זלמן מהמים.

עתה חבוש הוא באותה המגבעת. ואינה דומה לכפי שהיתה. טבלה היא טבילת טהרה במימיו של נהר ה"נרווה" טהורה היא עד מאוד.

בזמנו סבור ה'ה שמן השמים נגזר כך, אפשר נעשתה המגבעת בידיהם של גויים וזקוקה היא לטבילה.

ואילו היום? יודע הוא שאינה כלי זכוכית הטעונה טבילה אלא שרוח גאווה נכנסה בו ויחד עמה נכנסה המגבעת למימי הנהר. ומשיצאה הגאווה הוצאה המגבעת יחד עמה...

הישיבה

הרכבת קרבה אל העיירה ומחלונותיה ניתן ה'ה לראות את בתי העיירה הלבנבנים, שארובתיהם מעלות עשן שחור ומצחין שנד בכיוונה של הרוח שנשבה.

משנעצרה הרכבת מיהר מרדכי זלמן לקחת את מזוודתו בידו ויצא את הרכבת. חיפש מאן שהוא שיוכל לשאלו היכן הישיבה. הביט סביבו וראה בקירבתו עגלון עבדקן ניגש אליו ושאלו: - שמא יודע מר היכן הדרך המובילה לישיבה?

- ודאי. הריני נוסע לשם כעת. יעלה מר לעגלה. כמה טוב שאפשר לעשות חסד עם יהודי. מה עוד שמדובר כאן בבן תורה על אחת כמה וכמה.

עלה מרדכי זלמן על העגלה והניח מזוודתו מאחור.

- הישיבה רחוקה מכאן? - שאל מרדכי זלמן.

- לא במיוחד. אלא שאם אפשר לנסוע בעגלה אין צורך ללכת ברגל. אם קמעה דרך ואם הרבה טירחא מצוי'ה בשניהם. - וביתו של ראש הישיבה? - הוסיף מרדכי זלמן לשאול. - הנה כאן ממש כנגדינו - אמר. והורה באצבעו על בית שסביבו גינה מטופחת תרנגולים טיילו בחצר ואכלו פתיתי לחם יבש.

- ראש הישיבה ותרנגולים? - תמה מרדכי זלמן.

- מקפיד הוא ראש הישיבה על שחיטה מהודרת - ענה העגלון - ראש הישיבה בעצמו שוחטם ולכך מגדלם בחצר ביתו. - יסלח לי מר אם אשאל שאלה נוספת בטרם ארד.

- ישאל, ישאל, אדרבא חסד ליהודי ללא טורח. מה רצונו לדעת?

- היכן הישיבה?

- במעלה הגבעות שם למעלה.
- אוי, עלי'ה כל כך תלולה דבר שמקשה להגיע לישיבה - אמר מרדכי זלמן בחרדה.
- הרי זו עלי'ה גשמית לצורך עלי'ה רוחנית. בשביל תורה צריכים מסירות נפש. איך זה דבר קל. הא? חי... חי... חי... נצטחק העגלון מתחת לשפמו הצהבהב.
- נו, הריני מודה למר על טובתו עמי - אמר מרדכי זלמן.
- חלילה, שכר מצוה מצוה, ואין למר להודות הרי זהו חסד שעליו עומד העולם חי... חי... חי... שוב נצטחק והתרחק במעלה הגבעות בכיוונה של הישיבה.
- מרדכי זלמן ירד בסמוך לביתו של ראש הישיבה והתאמץ לשנן בפעם האחרונה את חידושי התורה שחידש. טרם הספיק להזכר תחילתם וכבר מצא את עצמו על סף דלתו של ראש הישיבה. בפיך ברכיים ושינים נוקשות הקיש באצבעו הגרומה על הדלת לא חלפו שניות מעטות והדלת נפתחה. בפתח הופיעה נערה צעירה שמן הסתם בת ראש הישיבה היא ושאלה לרצונו.
- באתי להתקבל לישיבה. ראש הישיבה בבית?
- כן. - אבא - נצטעקה - בחור בא לשוחח עמך.
- יכנס, יכנס, ממתין אני לו ומצפה לראותו - שמע קול עונה.
- יכנס לחדר הימני - אמרה היא ומיהרה להסתלק.
- בפנים סמוקות נכנס מרדכי זלמן לחדר ראש הישיבה. פנה אל ראש הישיבה וברכו לשלום. ראש הישיבה הסיט את הספר מלפניו החזירו שלום ואמר בקול רגוע ושליו:
- ישב, ישב. מן הסתם עייף מר מעמל הדרך
- ברצוני להתקבל לישיבה - אמר מרדכי זלמן ואגב דיבורו נתיישב על הכסא.
- מהיכן מר? - שאל ראש הישיבה
- מפולין - השיבו מרדכי זלמן.
- הא כיצד? - תמה ראש הישיבה - בחור מפולין לישיבתנו.
- אמנם נמצאים פה אי אלו בחורים מפולין ואף על פי כן תמה אני.

- מטקטין אני - אמר בלחש מרדכי זלמן.
- עתה מחוורים הדברים שכן מפאת קירבתה של טיקטין לכאן רוב תושבי'ה ליטאים הם, הא?
- כן. ישנם שם חסידים ברם הם מיעוט.
- אם טקטנאי מר ודאי יודע מי הם הרבנים ששמשו בקהילתה?
- המגיני שלמה. פני יהושע. ר' אייזיל חריף ועוד - ענה מרדכי זלמן.
- שפיר, שפיר. - אמר ראש הישיבה אגב העברת אצבעותיו בשער זקנו, ונוהר לבל יתלוש שערות. ברם שיערה חצופה נתלשה ונפלה על הגמרא. הרימה ראש הישיבה ואחזה בין אגודלו לאצבעו התבונן בה שוב ושוב, בגודלה, בצבעה (לבנה היתה לחלוטין רמז הוא שכבר קוראים לי למעלה - הרהר) נזכר פתאום שבחור לפניו, דיפדף בגמרא מספר דפים הניחה שם והחזיר את הדפים כבתחילה.
- ושמא יאמר לי מה שמו ומה שם אביו?
- מרדכי זלמן בן ר' נחמן לייב זצ"ל.
- מי? ר' נחמן לייב טיקטינר? - ודאי שהכרתיהו אדם מיוחד הי'ה פרוש מכל ענין גשמי, בעל כישרון נדיר, חברי מזמן לימודי בישיבה פעמים רבות למדנו חברותא אי! אי! נפטר בדמי ימיו, כשהוא משאיר אלמנה ויתומים רכים. מזמן לימודי אתו בישיבה חלפו, רגע, ימתין כ - קימט מצחו הניח ידו על זקנו וערך חשבון - כן, כן, לפני 25 שנה זמן רב בלתי מבוטל. (האם נוצל כראוי? - הרהר ראש הישיבה) אם כך בן חבר הוא ובאם יחסר לו דבר מה יוכל לבוא לכאן ולקבלו אל לא להתבייש. ושמא מכיר את ר' שמואל חליוטא אף חברי בתקופת הישיבה
- מכיר אני את ר' שמואל, והוא סיפר לי ב, שול" על לימודיו עם ראש הישיבה, ועם אבי נשמתו עדן.
- שעון האורלוגין שעל הקיר השמיע צילצולים חדגוניים וצורמניים. ראש הישיבה הביט בשעון ואמר:
- נו... עתה לעיקר. אפשר נשמע מה חידש באחרונה?
- דברים של מה בכך.

- אף על פי כן נשמע.

שעה ארוכה נתפלפלו בלימוד וכאשר סיים מרדכי זלמן, הניח ראש הישיבה את ידו על כתיפו של מרדכי זלמן ואמר:

- דברים שאמר מר דברי טעם הם. ניכר בו שכן חבר הוא שהרי חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ליווהו עד פתח הבית ושוב הוסיף:

- עתה ילך לר' ישראל המשגיח. כרגיל בשעה זו נמצא הוא בישיבה. ישאל את אחד מבחורי הישיבה מי הוא, ויספר לו. אדם נדיר הוא ר' ישראל דמות נפלאה וחביבה, מן הסתם יחבבהו, שכן אין לך בחור בישיבה שר' ישראל לא נחשב לגביו כמלאך ממש. שומע מר? כמלאך ממש...

נפרד מרדכי זלמן מראש הישיבה ועלה במעלה הגבהות בצעדים איטיים.

מעניין מי הוא אותו ר' ישראל המשגיח - הרהר מרדכי זלמן - כל בני הישיבה מחבבים אותו והוא כמלאך. באם תאיר ההצלחה פנים לי כפי שהיתה אצל ראש הישיבה הרי שבר מזל אני. קולות הלומדים הפסיקו את הירהוריו. הביט בבנין שנגלה לעיניו, מאורך הי'ה בעל שתי כניסות. גג משופע. ומצידו האחד מדרגות לוליניות המובילו עד הגג. ובהמשך הדרך מתפצלות הן ומובילו ל"בית המוסר". ממול הישיבה הי'ה בית מדרש ענק בעל כיפה עגולה. ובסמוך אליו חדר מרווח ששולחנות וספסלי עץ בתוכו. שם בחורים לגמו תה מהביל באיטיות, ושוחחו בקולניות. מרדכי זלמן תר בעיניו אחרי אי מי שיוכל לשאלו מי הוא ר' ישראל ומשלא ראה כל בחור, השאיר מזוודתו בחוץ. נכנס לישיבה ניגש לבחור שישב בסמוך לדלת ושאלו בהתרגשות.

- שמא יאמר לי מיהו ר' ישראל ה...משגיח? - נזכר לפתע.

- האדם שיושב במזרח ובוכה - השיב בפשטות.

- ובוכה? חזר בפליאה מרדכי זלמן על דבריו.

- עדיין אין מכיר מר את ר' ישראל. ברבות הימים יכירהו

נדיר לראותו כשאין דמעתו על לחיו.

כיון ששמע מרדכי זלמן כך על ר' ישראל. חלף רעד בגופו

והרהר - שמא יודע הוא כל מום וכל שמץ של פסול, אולי לא אגש? - לא, מוכרח אני.

אזר אומץ וניגש לר' ישראל שאותה שעה ישב ולמד, "מסילת ישרים" ודמעות זולגות מעיניו כמעייין שמשקה תדיר. גשמי הדמעה שנפלו מעיניו של ר' ישראל הצמיחו הרבה מידות טובות בלב כל רואהו והרחיקו מידות נשחתות.

כאשר עמד מרדכי זלמן ליד ר' ישראל חש שלא בנוח. משום מה. זאת לא ידע אפשר משום שהרבה מידות נשחתות חיפשו להן מסתור מחמת יראתם מר' ישראל. ואפשר משום שאי אפשר לו לאדם לשהות במחיצתו של מלאך...

זמן רב עמד מרדכי זלמן בקירבת ר' ישראל עד שהלה הרגיש בו. ניגב דמעותיו הסיט ראשו קדימה אחז בדש מעילו ודחפו לאחור. נגע בזקנו השחרחר שמשום מה סרב להלבין (ר' ישראל לא הי'ה צעיר כלל וכלל ברם בזקנו הי'ה עדיין מרץ בחרות) תלה במרדכי זלמן את עיניו ופנה אליו בשאלה:

- בחור חדש מן הסתם?

- הן.

- אפשר חידש מר משהו במוסר?

- לחדש ב"מיוסר"? - שאל בפליאה מרדכי זלמן.

- ודאי. כלום לא שמע מר על חידושים במוסר? - תמה ר' ישראל.

- ל...לא - גימגם מרדכי זלמן.

- מעניין, מעניין - פלט ר' ישראל כשהוא מנענע ראשו הנה והנה.

- ובעבודת השם חידש דבר מה?

- מה פירי'ו?

- הנהגה חדשה וטובה.

- מעולם לא שמעתי על דברים בכגון אלו.

- מוזר עד מאוד. מגוחך ממש. הרי עולם הפוך - מילמל

ר' ישראל חרישית.

- נו. ושמא יאמר לי מי הוא ומה שם אביו.

- מרדכי זלמן בן ר' נחמן לייב טיקטינר זצ"ל.
 - אם כך בוודאי שחידש הוא, אלא שעניו הוא כאביו עליו השלום.
 שפתיו של מרדכי זלמן רחשו תפילה. מודה הוא לאביו שהי'ה ענו שאלמלא הי'ה ענו, לא הי'ה לו לר' ישראל לתלות את סיבת אי ידיעתו בסיבה כלשהיא.
 - היכן למד מר קודם? - שאל ר' ישראל בחביבות.
 - אצל ר' אלחנן בקובנא.
 - אם כך אשתדל שישן עם הבחורים היותר מבוגרים. חדר כבר יש למר?
 - עדיין לא.
 - היכן יש חדר פנוי? - ניסה ר' ישראל להזכר - הא, בחדרם של שלמק'ה הראקושיקאי ולייבק'ה הראקובאי, אם כן יגש לבחור שיושב בסמוך לבימה ויבקש ממנו שיראה לו את מקום החדר.
 אקוה שהכל יבוא על מקומו בשלום.
 נתיישב. הביט בספר המוסר והדמעות ירדו להן על פניו ומשם לספר המוסר ירדו הן באיטיות כאומרות שערי דמעה לא ננעלו ומה להחפז. ואילו באדם עסקינן אפשר שכדאי קמעה להחפז, אלא שעתה במלאך מדובר ומקומו לפני ולפנים...
 *

לייבק'ה הראקובאי הי'ה רכון על גמרתו ומנסה ליישב את קושית החברותא. והנה מניח בחור זר את ידו על כתיפו ואומר בהיסוס.
 - ר' ישראל שלחני אל מר בכדי שיראה לי את החדר.
 - כלום אמר ר' ישראל שישן בחדרו של לייבק'ה הראקובאי. - הן.
 - ניחא. אעשה כדברי ר' ישראל, גזירת רב וגמילות חסד לא דברים שבכל יום מזדמנים הם, וכאן שניהם יחדיו.
 הלכו השניים דוממים ועקבות צעדיהם נשמעו היטב. מרדכי זלמן הרים עיניו לשמים התכולים והבחין בלהקת ציפורים נודדות שציצו בקול, ומשק כנפיהן נשמע למרחוק.

- פלאי הבורא - מילמל חרישית - נפלא מאוד.
 - אפשר אמר משהו? - שאל לייבק'ה הראקובאי.
 - המ... לא כלום.
 - ושמא בכל אופן אמר משהו?
 - שנדידת ציפורים היא אחת מני רבים מפלאי הבורא.
 - אמנם כן. מחזה מעין זה יפה הוא מאוד (ובלבו התפלא על בחור תמהוני זה השולח מבטו לעבר שמי התכלת ומביט בציפורים נודדות).
 - אצל מי החדר נמצא? - שאל מרדכי זלמן.
 - אצל ר' אלימלך ואלקה ברנשטיין - ענה לייבק'ה.
 - היכן הוא?
 - הנה ממול לאצבעי - והראה על בית ישן זב טיח.
 - דומה הוא לחורבה או אפי' לאורוה ברם לא למגורים.
 - מתלוצץ מר - אמר לייבק'ה - הן בית זה ניתן אך ורק לבחורים המבוגרים שבישיבה. הרי זו זכ'ה מאין כמוה.
 - יהי כך - ענה מרדכי זלמן קצרות.
 בעלת הבית הבחינה בהם מחלון ביתה, ומיד יצאה להקביל פניהם.
 - בחור חדש מהיכן?
 - מטקטין.
 - רגע. ימתין. ישתה תה. ואני אשים לו מצעים על מטתו.
 נגשה לאחד החדרים והביאה עמה סדין תפור טלאים טלאים בכל הצבעים שבנמצא.
 - מן הסתם לא איכפת לו קמעה ססגוני, הן לא זקן הוא וצבעים משמחים לבו של אדם - ומיד התנצלה - יבין שלא לי איכפת כלל להביא לו צבע אחיד ברם אין בביתי סדין כזה. וסתם כך טוב יותר צבעוני. אף הוא סבור כך, הא?
 - שפיר, אין טוב מזה. - הודה מרדכי זלמן.
 - לא יתחרט מר על כך לעולם, כולם רצונם לעבור לכאן ברם מעטים הם הזוכים.
 פרסה את הסדין. שמה כר נוקשה ושמיכה מחוררת ומיהרה להכין את התה.

בחדר ה'ה' שולחן רעוע. קמטר עשוי עץ אלון, שדלתו חרקה בכל שנפתחה ונסגרה. ועשית נפט מפויחת תלויה היתה על הקיר. אוירה ביתית וחמימה שרתה בחדר. מרדכי זלמן הביט לתקרה הסדוקה שכתם כהה נראה בה. בעלת הבית נכנסה לחדר, כשהיא נושאת מגש ובו שתי כוסות תה.

- מה למר לוטש עיניים? גשמים? היום לא ירד גשם. מחר יתכן שירד. ברם עד מחר, יש עוד יום שלם. אני מצידו אשתדל לתקן. אמת שגם צריכים קמעה לצבוע - אמרה וניגשה לכתלים.

- ססגוני יותר - אמר מרדכי זלמן בחיוך.

- יפה, הרי לכם בחור מבין ענין, ואילו השאר רוצים צבע אחיד. זקנים הם ברוחם. נו, מגיע אף לי לזכות לארח בחור כהלכה. ישתה את התה, חבל התה מצטנן.

מרדכי זלמן ניסה בכל מאודו להעריך את הזכיה שנפלה בחלקו. ואת כל אותם צבעים ססגוניים ברם לא עלה בידו ...

הוא הניח בחדר את חפציו. את בגדיו סידר בארון, וחזר לבית המדרש ללמוד.

הלילה ירד. עששיות הנפט הודלקו, ומשנתאחרה השעה הלכו מקצת הבחורים לעלות על יצועיהם ולנוח מעמל היום המפרך של היום שחלף.

מרדכי זלמן לא שם לב לכל הנעשה סביבו ישב רכון על הגמרא וידו על מצחו, התאמץ הוא להבין את עומק הסוגיא. ברם העייפות גברה עליו, וראשו נשמט על הגמרא רשולות. כמה זמן ישן? לא ידע. ברם כאשר פקח עיניו ראה את ר' ישראל המשגיח עומד בסמוך אליו.

- טילטולי דרכים מיגעים הם. ינוח מר על המיטה שבחדרו - אמר ר' ישראל בנחת - שכן סטנדר אינו נוח כמיטה.

- ל...ל...א. מ...ה? נ...ד...מ...ת...י? - גימגם מרדכי זלמן אפוף קורי שינה.

פניו אדמו מבושת. כבר ביום הראשון נרדם בבית המדרש - מי יודע - הרהר - מה חושב עלי ר' ישראל? מוסר לא מבין את משמעותו עבודת השם לא שמע כלל, ואילו עתה נירדמתי - סגר את גמרתו ופנה לחדרו.

משעמד על סף דלת חדרו שמע קול הימהום - מן הסתם לייבקה הוא הרהר, ומשפתח את הדלת הבחין בדמות גבוהה וצנומה המהלכת הלך ושוב על פני החדר. חיורון כיסה את פניו למראה אותה דמות מבעיתה.

- האם מר הוא שלמק'ה הראקושיקאי? - שאל בקול רוטט.

הלה נעץ בו עיניים חודרות והמשיך לפסוע בחדר בחופזה, כשגופו נע לכאן ולכאן, ושפתותיו מרחשות דבר מה.

- מן הסתם אמר כבר מר "המפיל" ?

שוב נעץ בו הלה מבט נוקב וזועם, משך כתפיו בתמהון, והמשיך לפסוע כשהוא מפזם ניגון של מוסר.

- אפשר שרוי מר ב, תענית דיבור? אפשר לא חש בטוב?

- המ... - נהם לעומתו הלה נהימה חזקה שאינו נעימה לאוזן. ובאדישות המשיך לפסוע כאר"ה נרגז מסוגר בכלובו. במרוצה כששניו נוקשות, וידיו מרטטות מאימה נמלט מהחדר. ופנה אל בית המדרש ותפס לליבקה בידו.

- אה... מא... בחור... בחור... אוי... מוזר... גבירה... ענק... ביחד - גמגם מרדכי זלמן.

- חה... חה... חה... חה... - נצטחק לייבקה כשמרדכי זלמן תולה בו עיניים תמהות לפשר הצחוק שלא במקומו - מן הסתם ראה מר את שלמק'ה ה"שתקן" ומה נבהל?

- ל...ל...א, ב...ח...ו...ז...ר - נתגמגם שוב מרדכי זלמן.

- כן. כן. זהו שלמק'ה ה"שתקן" לא שאוהב הוא לשתוק, פשוט שונא הוא לדבר. בחור מוזר הוא לאלו שאינם מכירים אותו, עוד יכירהו ברבות הימים. אפשר שלא את כל דרכיו

והנהגותיו, שהרי "מגלה טפח הוא ומכסה טפחיים", ברם מקצת מהנהגותיו יכיר עוד.

- ומדוע שותק הוא? - החל לחקור מרדכי זלמן לאחר שנרגע קמעה.

- מאחר שמשנן הוא עשר פעמים ביום את איגרת הגר"א, נו... הרי לא מוצא הוא כל טעם בכל שיחה שהיא, ואפי' יהא ענין מעניין לשוחח עליו.

- האם מאז בואו לישיבה התנהג כך? - שאל שוב מרדכי זלמן.

- לפנים כאשר נכנס שלמק'ה הראקושיקאי לישיבה. ניכר על שגבר אלים הוא. לא הי'ה כל מכשול שיעמוד נגד רצונו החזק. זכורני בסדר מוסר אחד המשיך ללמוד גמרא וכאשר קרב ר' ישראל אליו לקח ספר מוסר ועילעל בו, משהגיע ר' ישראל למקומו שוב לקח את הגמרא ולמד בה. שוב התרומם ר' ישראל ממקומו שוב נטל שלמק'ה ספר מוסר. הבחורים המבוקרים שבישיבה יושבי ה"מזרח" נגשו אליו בתום סדר מוסר וביקשו ממנו לבקש מחילה מר' ישראל, ברם הם ניתקלו בסרוב. וזאת על מר לדעת סרוב לבחור יושב "מזרח" בישבתנו הרי זה כעין סרוב לרבני הישיבה. שכן אין לך אחד מהם שלא בקיא ברוב רובו של ש"ס עם שלל המפרשים. ואף על פי כן סרב שלמק'ה.

עוד באותו ערב ניראו ר' ישראל ושלמק'ה הראקושיקאי מהלכים לכיוון חורשת העצים כשהם מתלחשים ביניהם זמן רב. וכשעלה השחר, ראה אותם ר' מנחם השמש כשהם שבים, ופניו של שלמק'ה נשתנו לבלי הכר, ארשת של כובד ראש נסוכה בהן. ועיניו אדומות מבכי.

ומני אז ועד היום שונה ומשונה הנהגתו של שלמק'ה. פעמים יוצא הוא מן החדר באמצעיתו של ליל אפל ודרכו לא נודעת. אחדים מבני הישיבה טוענים שראוהו עולה במדרגות ל"בית המוסר". ואילו אחרים טוענים שראו משוטט סתם כך בחורשת העצים האפילה שאיש לא יעז לטייל בה בחשכת ליל, מוזר הא? - סיים לייבקה את סיפורו.

- תמהוני מאוד - השיבו מרדכי זלמן.

- הבה נלך לדרינו. מן הסתם רצה מר לישון אלא שנבהל.

השנים הלכו ושיחחו ביניהם. ומשהגיעו אל החדר נתנער שלמק'ה מעל מושבו וסגר חפוזות את הספר שלמד בו. תקע מבטו את אחת מפניות החדר, הרים ידו והעבירה בשער בלוריתו המתולתלת. ניסה ליישר תלתל סרבני ברם התלתל סרב להכנע ללחצה של היד.

משעלו כולם למיטותיהם שאל לייבק'ה.

- מכבה אני את העששית, ניחא?

- שפיר - ענה מרדכי זלמן כשהוא מתאמץ להסיר עיניו

מדמותו של שלמק'ה התמהוני.

- ומצד מר? פנה לייבק'ה אל שלמק'ה בשאלה.

- המ... - ענה לעומתו.

לייבקה כיבה את העששית. מרדכי זלמן ניסה לעצום עיניו. ברם יצר הסקרנות תקפו, פתחן והביט לעבר מיטתו של שלמק'ה. הגוף האריך והצננום התפתל כנחש, ידיו שלוחות היו כלפי מעלה. פתאום נתרומם עד חצי גופו הביט על לייבק'ה. העביר מבטו על מרדכי זלמן שעשה עצמו כישן באותה שעה. התלבש בחיפזון. נעל את מנעליו הגדולות, וחרישית פסע לעבר הדלת. גופו המאורך לא יכל לעבור המשקוף הרכין ראשו וחצי העליון של גופו ויצא לאי שם כשהוא משאיר אחריו את לייבק'ה נוחר. ואת מרדכי זלמן אחוז חרדה וסקרנות.

*

ימי השבוע חלפו ביעף ויום השישי הגיע. ומשקרבה שבת נחפזו הבחורים לעסקיהם, מי לכתובת מכתב, ומי לכיבוס בגדי הלובן שלו. למרדכי זלמן לא הי'ה צורך בכל אותם דברים. מכתב כבר נזדרז ושלח. ובגדים נקיים עדיין מצויים אצלו. אלא מאי? עליו להתגלח ולהתרחץ, זאת יוכל לעשות אף בעוד זמן מה.

עתה ניסה ליישב את קושית ה"קצות" ומשעלה בידו ניגש לנפתלי הגרייבאי היושב לימינו להשמיע לו את חידושו שהרי כלל גדול בקניני התורה הוא "דיבוק חברים". שעה ארוכה נתפלפלו זה סותר וזה בונה, זה פורק וזה מתרץ. ומשמעמד ללכת מרדכי זלמן לחדרו הופיע לייזר "לץ" ואמר לו.

- על מר להזדרז לקראת שבת. את בגדיו מן הסתם טרם כיבס. וזיפי הזקן נראים בפניו, עליו אף להתרחץ. כלום לא יודע מר את הגמרא בשבת שדרשינן "וכבדתו" שלא יהיה מלבושך של שבת כמלבושך של חול.

- יודע אני, אלא שיש עמי זוג נוסף של מכנסיים - השיבו מרדכי זלמן.

- מהתל מר בי. זוג נוסף של מכנסיים? - תמה לייזר "לץ".

- חלילה לי לחמוד לצון. הן אמת דובר אני.
- זוג נוסף פרושו בחור אמיד. שכן אין בחור נוסף בישיבה ששני זוגות מכנסיים עמו.

מששמע כך מרדכי זלמן חש שלא בנוח. שונה הוא משאר בני הישיבה נתבלבל והחל מתחבט בלשונו.

- אמי תפרה לי מכנסיים ממכנסי אבי המיושנות. פרושו פה תיקון ושם תפירה, ואין הם עומדים עלי טוב נראים הם כשק תפור.

- אף על פי כן לא מצוי שום בחור ששק תפור ברשותו. זוג מכנסיים אחד מיושנים ובלואים ותו לא. שומע? - המשיך להצליף לייזר "לץ" בלשונו - אפשר נשמע כמה חולצות למר?

נבהל מרדכי זלמן וחשש מלהשיב ניסה להתחמק.
- לא. כמעט ואין לי.
- אפשר בכל אופן נשמע מספרם? - המשיך להציק לייזר "לץ".

- שלוש ותו לא.
- ותו לא? חי... חי... הרי זה אוצר של ממש.

- נו, נו, בל יגזים - מיהר מרדכי זלמן להשיב.
- ללא כל גזומה עשיר כקורח, כדאי אם כן לפרסם שמו בישיבה כדי שידעו במי המדובר וינהגו בו כבוד.
- אין כל צורך - ענה מרדכי זלמן ופניו החורו.
- לא לצורכו שלו, לצרכם של הבחורים ידעו הם ממי ללוות בשעת דוחקם.

מרדכי זלמן לא ידע מה עליו לעשות. באם ישאר יוסיף טרדן זה להקניטו. באם ילך, יעלב לייזר "לץ", ובעודו שוקל ומהרהר חש ביד שהונחה על כתיפו בחמימות, ומיד שמע את קולו של לייזר "לץ".

- היתה זו הלצה גרידא, אין למר לחשוש מפני לא אפרסם שמו, ישאל את בני הישיבה מי הוא לייזר "לץ" ויאמרו לו, לא לחינם קרוי אני "לץ" ישנם דברים בגו, ובאם נפגע מר מדברי מבקש אני את סליחתו.

- חלילה, לא נפגעתי - נחפו מרדכי זלמן לענות - להיפך, עתה יודע אני שאין חיי קרויים חיי צער, ואם כך על אחת כמה וכמה גדולה חובתי לעסוק בתורה.

נפתלי עמד מן הצד משך כתיפיו בתמהון ושאל.
- לייזר. כלום לא יודע מר את הפסוק "זד יהיר לץ שמו"?
- מה אעשה אינני זד ואינני יהיר ברם שמי "לץ" ואילו נפתלי הגרייבאי עליו לזכור את הפסוק "עבדו את השם בשמחה".

- חה... חה... שפיר אמר מר - אמר נפתלי - אפשר נשמע אימרת מוסר שהיא בשמחה. ישנה אימת מוסר כזו בנמצא?

- ודאי, ישמעו היטב, בעבר סברו שכבוד הוא שקר ברם קשה היה להשתחרר הימנו, ואילו עתה סבורים שכבוד הוא באמת דבר מה.

- נפלא. ושמא יאמר מי לדעתו ה"עילוי" בישיבה? - שאל נפתלי.

- יהושע המינסקאי - היתה התשובה, נפנה לייזר והלך לו.

כמעט כל בני הישיבה הכירו את יהושע המינסקאי. ידעו שלמד אצל ר' אלחנן בקובנא.. אצל ר' שמעון בגרודנא. ואצל ר' ברוך בער בקאמניץ. נוהג היה לו ליהושע המינסקאי שכאשר התפרסם טיבו עבר לישיבה אחרת. ומשאלוהו מה טיבה של גלות זאת? השיב:

- רוצה אני לדעת איך לומד ר' שמעון סוגיא נוסע אני לגרודנא. רוצה אני לדעת את שיטת ר' ברוך בער מרים רגלי ומגיע לקאמניץ.

כיון שכך ענה, לא שאלוהו יותר בני הישיבה על כך מאומ.

חליפה אחת בהירה היה לבוש, שחוקה קמעה ברם ללא רבב וכתם, מגבעת מונחת בנטיה על ראשו, שערותיו סרוקות היו בקפידא. וענוב היה בעניבה לבנבנה אף בימות חולין.

נוהג היה שכאשר נשלחה לו מביתו חליפה או מגבעת היה נותנה לחבריו לתקופת זמן ממושכת ורק לאחר מכן לקחה לעצמו.

- הרי לכם פיקח - היה אומר - נותן אני לחברי ומתעטף במצוות גמילות חסדים. אין זה משום שטוב לב אנכי, אלא משום שיודע אני שבן תורה נזהר בדברים שאולים יותר מאשר על חפציו. ולמה אקחנה? הן יזהרו בה בני הישיבה יותר ממני.

כשיהושע המינסקאי היה נותן לבחור העוסק בשידוכין חליפה לא יכל הלה לסרב, שכן היה בו מן קסם אישי שובה לב, כושר דיבורו היה מדהים. וכח שיכנועו עילאי, יכול היה להבהיר ולו אפילו סוגיא מסובכת עם שלל מפרשיה לשוטה הגדול בישיבה (באם יש בישיבה מאן דהוא כזה), אפילו עזרא הקלצקאי חשש להתפלפל עמו בלימוד. שכן סברותיו ברזל. הגיוניות ללא כל פירכא.

כאשר יהושע המינסקאי זוקף היה גביני עיניו בשעור ראש הישיבה, ידע ראש הישיבה שיש ליהושע המינסקאי

מה לומר בכדי לפרוך את שעורו אלא שחוקה עליו שלא יאמר ולא כלום.

יהושע המינסקאי לא אכל "ימים", לועס היה לפעמים פיתה עשויה קמח תירס ולוגם תה. ברם את טעמם טרם ידע שכן העולם לפניו אינו אלא אך רמב"ם מוקשה או "קצות" למדני.

הוא היה נוהג לצחוק לעולם בטרם יצחק העולם עליו. הוא היה סוטר בפרצופו של העולם בטרם יסטור הלה בפניו.

הוא היה מקדים לקום בטרם יקום העולם. והכל במוקדם בטרם יספיק העולם ...

היו בו תכונות נדירות בהרמוניה נפלאה. גינוני נימוס כבני מערב, וחריפות מוחין כאנשי המזרח. מסוגל היה לשוחח בכלכלה טוב יותר מהרבה כלכלנים במימשל. ויכול היה להרהר בדברי תורה אגב אמירת הלצה לבחור נשבר ונדכא. הוא לא היה מבזבז זמנו על ידיעת דברי החולין, די לו לשמוע פעם אחת על כוכב מסוים, וכבר היו נהירים לו שבילי הרקיע. רק שמע פעם על תרגיל מתמתקאי מסובך וכבר היו כל אלה בשבילו ולא כלום.

כשאחד מבחורי הישיבה החדשים היה נתון בשיברון לב ובדיכוכה של נפש על אי הבנתו בלימוד כבר היה יהושע המינסקאי נמצא לצידו ואומר ברוך ובחביבות.

- אפשר יאות מר לקחני אליו לחברותא אמת שבטלן אני, אלא שמחובתו של מר לרחם עלי הנה נתחיל ללמוד. כך אומרים תוס' ומתבארים הדברים מאליהם (כשהמינסקאי לומד עם אי מי נראים היו הדברים מתבארים מאליהם, מחמת רוב בהירות דבריו). יראה קושית רעק"א לא קשה, שפיר טוען מר אני לא הייתי מעלה על דעתי חידוש מעין זה (המינסקאי היה מעלה בדעתו רק חידוש עמוק וחריף פי כמה).

והלילות? ...

קודש היו בשבילו, שכן בלילה יכל ללמוד בחדרו, ומן

הסתם לא הכל יבחינו בפסיסי אור הזורחים מחרכי תריס חדרו, איש לא ידע מדוע שכר יהושע המינסקאי חדר זה לבדו. חלק מבני העיירה טענו שלומד הוא את תורת הנסתר ואילו בני הישיבה טענו שחושף הוא בנגלה את דמותו של יהושע המינסקאי כמו שהיא ללא כל הינומה.

ליהושע לא הי' איכפת כלל וכלל וכששאלוהו על כך ענה בבת צחוק:

- אנוכי אני, ולכן רוצה אני לראות את עצמי בלבד ולא את הזולת. אף אינני רוצה שידעו כמה הפכפך אני, לפני בני הישיבה מראה אני את עצמי כלמדין ברם נראה את יהושע המינסקאי מול עצמו ...

כשלמד בחדרו, הוא לא בכה הוא לא צחק, הוא הביט היישר לתוך הסוגיא כאילו לתוך עיני'ה במן תקיפות גברתנית. ומיד מצא כמה וכמה אופנים להסביר את הסוגיא. וכשהביט לספר המוסר, הוא לא רעד ולא התייפח. הוא הפליג בנענועים ועצם את עפעפיו ארוכות הריסים, וחדר לבין השיטין שבספר המוסר. הוא הבין הרבה יותר עמוק מאשר אחר, וגילה בין השיטין יותר מאשר מגלה אי מי בשיטין עצמן.

הוא ישן בלילות על ספסל עשוי עץ רק בכדי לאגור כח ושוב למד. הוא לא הבין מה טעם יש בשינה שכן הוא התייטר שעה שהתעייף והי' נזקק לשינה, ישן שינה חטופה שעה או שעתיים ושוב חזר ללימודו.

ומשחלף הלילה הגיע לישיבה ככל הבחורים, אלא שרבע משנתם ישן הוא, ולגביו גם שינה זו שישן אפשר שמיותרת היתה ...

*

מי שלא זימן בידו למצוא אכילת ימים, בחורים מבוגרים שלא התמזל מזלם בשידוכין וסתם בחורים בטלנים היו באים ל"בית התה" השיחות היו קולחות וסיפורי רכילות מענינים ביותר נשמעו כאן.

"בית התה" הי' ממול הישיבה. חדר מרווח הי' ושולחנות וספסלי עץ עמדו בזוויותיו. בפינה אחת הי' מקומם של הקבצנים, שחלקם הגדול מוכי צרעת, שחפת, וכל המחלה אשר במצרים, נאבקים היו על כל פסיג סוכר ועל כל כוס תה או פלח לימון. ומקימים רעש, צעקות, וגידופים על לא דבר.

בפינה אחרת ישבו, אליקים האוסטרובקאי, אביגדור'ל הורדוקר, ואיסר הסלוצקאי, ולפני כל אחד מהם כוס תה מהביל שבירכתו צף פלח לימון צהבהב וחמצמץ.

אליקים האוסטרובקאי הי' מכונה בישיבה בשם "סבא אליקים". שכן גילו סמוך הי' לארבעים. בזמנו סבור הי' להשיג שידוך הגון ראוי לשמו וכיום אפילו אינו הגון ולא ראוי לשמו אינו דבר שבנמצא.

אביגדור'ל הורדוקר הי' בחור בעל חוטם נשרי ורברבן עד מאוד, ואילו היו מאמינים בני הישיבה לכל אגדותיו מן הסתם היו ממליכים אותו למלך עליהם.

ואילו איסר הסלוצקאי הי' מכונה בישיבה בשם "הרבנית מסלוצק" הוא נוהג לשכב במיטתו עד סמוך לצהרי היום. לאחר מכן מתפלל שחרית, ניגש לאכילת "ימים" ומבקש אכילת בקר וצהרים יחדיו (מובן שאף פעם לא קיבל). לאחר מכן חוזר הוא לחדרו מסתרק כמחצית השעה. מתרחץ ומתבשם בכל תמרוקי הנשים, ונוטל עמו את המסרק והמראה ומניחם בכיס האחורי של מכנסיו. ובא ל"בית התה".

בגדיו תפורים היו לפי האופנה האחרונה. תפר בולט בצד, וגיהוץ למעלה בדש מעילו, נעליו היו מצוחצחות ומבריקות, ועקביהן הגבוהות הקישו בקרקע זעומות.

קמטר העץ שבחדרו מיועד הי' בשבילו לבד. מלא הי' תדיר בעשרות בקבוקים מפיצי ריח נעים, והיו כמה מבין הבחורים שנהגו לברך "מיני בשמים" בכל פעם שנכנסו לחדרו.

השלוש ישובו "בית התה". שמו פסיג סוכר בפיהם ולגמו באיטיות קמעה קמעה את התה. אגב התבוננות לישיבה שממול.

- הרבנית "מסלוצק" איזה בושם היום? - שאל אליקים האוסטרובואי.

- מהבשם הרביעי במדף החמישי - ענה איסר הסלוצקי.

- ריחו ערב ביותר.

- מבדיף אני ריחי למרחוק, והשידוך טרם בא.

- עדיין צעיר מר - אמר "סבא אליקים".

- אף על פי כן אין רצוני להגיע לגבורות כרווק.

- אף אני אומר כך, ומה מועיל לי.

- אפשר יקח את בת ראש הישיבה? - פנה איסר הסלוצקאי.

- מר מציע לי אותה, משום שפסול הוא בעיני'ה, הא? הבושם ששם מר חזק הוא יותר מבושם ששמה היא - אמר "סבא אליקים".

- מעולם לא חשבתי על שידוך זה.

- אף הראש ישיבה כך. חה... חה... חה...

- סבא, מה למר להטיף מוסר ברבים.

- כפי שדרכו של מר להנדיף צחנת בשמיו ברבים.

איסר הסלוצקאי הוציא מכיסו את המסרק והמראה והתבונן בפסוקת שבתסרוקתו. הזיז שורה למקומה, והחזיר את המסרק והמראה לכיס מכנסיו.

בנתיים הספיק אליקים האוסטרובקאי למזוג לעצמו

כוס תה נוסף, ולהשקיט שני קבצנים שגידפו זה את זה.

עוברים ושבים חלפו להם ברחוב והביטו לתוך "בית התה".

- כדאי הי'ה לשים פה וילונות - אמר אביגדור'ל

הורודוקר.

- הנה הוא כבר סבור שפה ביתו - אמר "סבא אליקים".

- יכול אני בעצמי את הכל בביתי מתקן אני - התרברב

אביגדור'ל.

- אם רצונו של מר יעשה וילונות.

- מר סבור שאני אשאל את פיו בטרם אשים וילונות.

- אף את דברי פי עצמו הלואי יקיים.

- שא... מה למר לרטון כל היום.

- נראה את מר בגילי יושב וסופר כמה שיניים נותרו

בפיו. כמה שערות נותרו על ראשו הקרח. כמה שנים נותרו עד לנישואין.

- ימצא מר עוד שידוך הגון.

- הלואי יהי כדבריו.

אותם רווקים חשו עצמם גלמודים ללא חמימות ביתית,

ואת הישיבה כבר כמעט שכחו. נותרו הם קרחים (תרתי

משמע). מכאן ומכאן ...

*

בסמוך לבית התה הי'ה בית המדרש של העיירה. בני הישיבה אהבו מאוד ללמוד בבית מדרש זה ובמיוחד בלילות. נוהגים היו לשים נרות בין אצבעות ידיהם לבל ירדמו. וחלקם אף טבלו רגליהם בקערות פח מלאות מים עד שפתן בכדי שצינת המים תגרש מהם את עייפותם.

עזרא "המתמיד" ישב על שרפרף ולמד במתיקות נפלאה. - אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב בים בים בים בים. כן. כן. הלאה. ערב לאו אף על גב דלא מטי הנאה לידי'ה משעביד נפשי'ה, האי איתתא נמי אף על גב דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה. בום בום בים, עוד פעם נחזור. אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש אני לך...

קולו הדהד בין כתליו של בית המדרש הרחב, והרעיד קמעה את הכתלים ואת לבבות הבחורים שלמדו.

אף יהושע המינסקאי הגיע משום מה הערב לכאן ולא נשאר ללון בחדרו. הוא למד בהתלהבות אגב הליכה מכתל אחד אל שכנגדו. פתאום קרב אליו טובי'ה האלוסקאי ומשך בציציות.

- מה רצונו של מר? - שאל יהושע המינסקאי.

- רוצה אני לשוחח עמו דבר מה בחשאי - השיבו טובי'ה האלוסקאי.

- ניחא. ישב מר ואני אעמוד למולו.

טובי'ה האלוסקאי זה ששרשרת זהב בכיסו, זה שבחורי הישיבה מתיראים מפני כוחו, ישב כתלמיד נכנע לפני יהושע המינסקאי. יהושע המינסקאי נשען על סטנדר ממש אל מול פני טובי'ה האלוסקאי. קולו של טובי'ה ריטט עד מאוד. - זמן רב רציתי לשוחח עמו. אלא שלא מצאתי שעת כושר. אף עתה לא הוא הזמן, מוכרח אני, יבין אותי מר, כקורטוב אויר לנשימה בוודאי יכעס מר ברם מוכרח אני, מוכרח, ורק עתה אומר למר.

יודע אני שיכול אדם להפליג בנענועים בכל גופו, לחבוט בסטנדר לעוות פניו, לקרטע ברגליו, לקמט מצחו ולצרוח בקול דברי גמרא, תפילה או מוסר, ובאותו הזמן ממש יכול להיות שבלבו אין זיק של אמונה, ואולי להיפך כפירה ומינות נמצאים בליבו. ברם משאמונתו תמימה ומידותיו ישרות יסייעו לו הם להגיע לדרגות גבוהות יותר וזאת דוקא באם באים הם אותן הנהגות חיצוניות מתוך הרגשת הכרחיות, שאי אפשר לכוון בתפילה מבלעדיהן. שלא ניתן ללמוד מוסר ללא דמעות. נו... אז...

ואילו אצלי?

הכל הי' בחיצוניות, בקרירות ביושב, מן בית עלמין של מצוות חסרות חיות. ואותן עבירות שלא עשיתם אך ורק משום פחד העונש ולא משום אהבתו ית'.

עינים בוערות היו ליהושע המינסקאי והם ננעצו כמחטים בעיניו של טובי'ה האלוסקאי. בפניו של יהושע המינסקאי פרח אדמומיות מצחו נחרש קמטים עמוקים, וידיו תמכו בראשו.

- שומע ר' יהושע. כשעליתי בסולם הרוחניות, שעה שעמדה רגלי האחת בשליבה גבוהה לא עמדה רגלי האחרת עמה אלא בשליבה נמוכה מסרבת היתה להנתק. יודע אני שלא כולם עושים מעשיהם רק בכדי לעבוד את קונם וכל

המצוות לגביהם "מלומדה". והכל יבש קר ואפרורי. ישנם אף אחרים המשתדלים הם ככל האפשר, יודעים הם לסנגר להבין ואם כל זאת לא לסלוח... עוד ישנם אחרים, כמר למשל, שאפילו שיחת חולין שלהם אף הוא דבר תורה הכל לעשות נחת רוח ליוצרים.

אפשר רטטו ידיו של יהושע המינסקאי אפשר רטט הסטנדר שעליו נשען. עיניו נתקטנו ובאישוניהן ריחף עצב. עגמימות פניו העידה עד כמה נכאב הוא. צלליתו של עזרא "המתמיד", ריקדה על הכתלים ונראתה כרבואי רבבות של בבואות מרקדות כבני צאן. אי מי האריך תפילתו מלפני מעריב עד עתה ופניו שטופות דמע. ליד כיור הנחושת נטלו בחורים ידיהם ונגבום באלונטית, מאן דהו נרדם על גמרתו הפתוחה.

- ואילו אני יושב קרנות נאלח. אני טובי'ה האלוסקאי. מבזבז זמני קיץ וחורף על פטפוטי סרק בבית התה. בשיחה על כלכלה, מדיניות ושידוכין. ומאמן ידי שעות בנשיאת חפצים כבדים, והריני גנב, שומע מר גנב, גנב בלבוש של בן תורה שגונב דעת הורי, שהם מקמצים מפיהם אוכל עבורי ונותנים לי ממון להוצאות הדרך. וכל רצונם רק שאשב ואלמד ואנכי הולכתי שולל. זכורני ששמעו שכיני שנוסע אני לישיבה אמרו לו לאבי - ר' צמח, מה ראית לשטות זו לשלוח בנך לישיבה. ילמד מלאכה וישתכר לחמו בכשרות. ואבי ענה בדיוק כך. במן זמר עליז - אם ילמד ויעשה רצון קונו, יתן לו הבורא את רצונו שלו. כל זמן שנשמה בקרבי אצפה לראות את בני גדול בתורה ויראה - . ואני יצאתי לרחובות קרי'ה ולשווקים, חזיתי בבעלי האומניות, ושאפתי רוח במרחבי השדות. קנאתי באותם בוגרי אוניברסיטאות, ואפילו באותם איכרים חורשי שדות שתדיר נראים הם מאושרים ושוחקים. שאפתי להיות לאחד מהם. הנה אתמול בעברי ברחוב בסמוך לצידו השני של בית התה בסמוך למצבת האבן השחורה ראיתי נער יחף ובגדיו בלואים, בכל שערותיו שרצו כינים למכביר, עינים גדולות היו לו

מבריקות שקטות ומאשרות, הוא פרט על מיתרי גיטרה, ושר דרנדה בקול נוגה ראשו זקוף הי'ה לקומה השני'ה שבבית מט לנפול. וכך שר הוא :

חפשיך בשדות מוריקים
בהרי לבנוני שלגים
פניך לא ראיתם זמן רב
ואמתין אף בשלהי לילות שרב
עד מתי תהי'ה נפשי נכאבת
עד מתי ? ...

אינני זוכר כיצד המשיך לשיר, ברם מעולם, שומע מר, מעולם, לא ראיתי מן אושר שכזה. והיום בכיתי על חשכת לב אנוש, ועל הבדידות שבתוך הקהל הגדול. יכול אדם לעמוד בתוך ההמון ולצעוק "בודד אני", אכן אמת בודד הוא בבדידות הלב.

איככה גועו שעות, איככה גדלה אפילה ותכס אור, אותן שמשות שזרחו במזרח שקעו במערב שוב לא יוסיפו קום. הכל כאן כצל צלמוות. פאתי שמים משחירים ושוב הכל אפל.

יודע אני שטרם נכנסתי לאוהלה של תורה טרם לגמתי קורטוב ממנה. שמעתי אומרים תחילתה מר וסופה מתוק. עוד שמעתי אומרים. אם בשבילים צרים ואפלים אלך סוף שנוגה האור יבהיק פני. יודע אני שכל ההתחלות קשות. הדרך ארוכה. ואנכי זקן שתש כוחו. היפות שבשנותי הלכו להן לא ישובו עוד. ועומד ותוהה אני עתה על אותן שנים ומאבד חלקי מפה ומפה. האושר רחוק. ונוגה האור וזיוו רחוק פי כמה. רצוני לעבור לעבר השני ויהי מה. רצוני לצאת לדרך. גופי כאן ואילו נשמתי רחוקה כמטחוי קשת. כבר זמן רב נמצאת היא בעבר השני. עתה עלי רק לקום וללכת וללכת...

יהושע המינסקאי נתרומם מעם הסטנדר פתח גמרא והחל לומד כשכל גופו מפליג בנענועים - אמר רבא התקדשי לי לחצי...

ואילו טובי'ה האלוסקאי ידע שאמר את דבריו האחרונים כבן תורה. ידע ששוב לא ישמעוהו אחרים ואף לא יהושע המינסקאי. שמת ראשו על השולחן. כבש פניו בכפות ידיו ופרץ בבכי כתינוק...

על השולחן מצאו אח"כ פתק שבו כתובה מילה אחת בלבד. ברם נוראה היא עד מאוד. - ה-ל-כ-ת-י ...

מוסר

4.

חלפו ימות החמה ובאו ימות הגשמים. הופיעו הם בסערה, ברוחות מנשבות בגשמי זעף ואף בשלגים. בסמוך לישיבה נהפך מרדכי זלמן במיטתו אשר בחדרו ולא יכל להרדם. סידר את מזרן הקש, ויישר את הכר. פרס את השמיכה ונתכבל תחתיה. ניסה להזכר בשעורו של ראש הישיבה, שעור מייגע הי'ה, אפשר יסייע לו להרדם, שכן אין נוח לו ליצר הרע שיהרהרו בלימוד.

אגב הירהור בלימוד שמע קול טיפטוף בחלון החדר הגשם גובר מעת לעת והרוחות מייללות. חובטות דלתות בקול רעש גדול, ומניעות את צמרות העצים לכאן ולכאן. קול רעם אדיר מחריש אוזניים הקפיצו ממטתו. נזדרז וברך ברכת רעם. וניסה שוב להרדם. הרעמים רעמו בקול עצום. מרדכי זלמן החל מתפחד. רגיל הוא לרעמים ברם רעמים אלו אינם רגילים הם. הרעם האחרון הרעיד את הבנין. ויותר את מרדכי זלמן. קם ממטתו והחל ממלמל - לא נבראו רעמים אלא ליישר עקמומיות שבלב. שומע אתה מרדכי זלמן. ובאם עקום הלב חובה על האדם לישרו, שמא לא למדתי מוסר כראוי? אפשר כדאי שאלך ל"בית המוסר"? מה. חשוך? מילא. פה מתיירא אני ואף שם אתיירא. מאי נפקא מינה לי היכן פה או שם.

התלבש בזריזות נעל את נעליו וחשב לגשת אל הקמטר ולקחת משם את מעילו - אוי! לא! - נזכר לפתע - הרי דלת

הקמטר חורקת ועלולה החריקה להעיר את חברי החדר. אלא מאי חושש אני שמא אצטנן? המוסר יחמם. יחמם ועוד איך...

פתח חרישית את הדלת ויצא באפלולית ל"בית המוסר". כלבי האיכרים נבחו לעומתו והפרו את דממת הליל. מבין הקוצים והברקנים נשמע צירצור המנסר של הצרצרים. וקול בכי של תינוק נשמע מאחד הבתים. הרוח שרקה וייבבה ללא הפסק. מרדכי זלמן אחז במגבעתו לכל תעוף ופסע צעדים חפוזים.

יש עליו לעבור עוד סימטא אחת חשוכה ולאחר מכן לפנות שמאלה. בחוץ הי' קר מאוד. ובכדי להפיג את הפחד והצינה החל לפזם ניגון מבית אבא: „כי מלאכיו יצווה לך, לשמורך לשמורך בכל דרכיך אי אי בים בים בום...". הפחד עדיין נאחז בו מבלי להרפות - נו - פנה אל עצמו - עוד ניגון ויסור הפחד. כן ניגונו של חצקל שרה מלכה'ס שעה שסוחר מיטת נפטר בחשכת ליל. הנה כך הניגון: „פחדו בציון חטאים. בציון חטאים פחדו. האמת שאינני זוכר טוב את המנגינה. בין כה מי שומע. הצרצרים? כלבי האיכרים? אולי התינוק שיבב או אמו? מאי נפקא מינה. באמת מאי נפקא מינה.

בנין הישיבה נראה באפלולית. קרן אור דקיקה נראתה מבעד לחלונות הקמורים - מה אור מהישיבה? - תמה - בשעה מאוחרת זו מי יכול להיות שם? טיפס במדרגות כשהוא נעזר ונתמך בקירות - אוי. לא שמת לי לב. עוד מדרגה בושא לבחור כמוני שעדיין לא יודע הייטב את מספר המדרגות שבישיבה. שמא עסוק אני תדיר במחשבות של תורה? נו... נו... אדרבא ואדרבא.

הגיע לדלת בית המדרש והביט פנימה. עששית אחת נתנה הילת אור רפה, שבקושי רב ניתן הי' לראות מהנעשה בתוך בית המדרש. חיפש מאן דהו, ובסמוך למקומו של ר' ישראל ראה את דמותו של ר' מנחם השמש כשהוא כפוף קמעה, ומטאטא בזריזות את בית המדרש. צובר

את האבק ובדלי הסגריות לערימה מניח את המטאטא מידו ומתפלש בתוך ערימת האבק כשהוא מפזז ומרקד סופק כפיו בהנאה ושר: והוי מתאבק בעפר רגליהם הוי, הוי, בים בים בום בום. בעפר רגליהם... - מפסיק לרקוד וממלמל - אילו הי' רואיני מאן דהוא בוודאי שהי' מחזיקיני לשוטה, כלום לא יודע אני ש"להתאבק בעפר רגליהם" פרושו לנהוג כבוד ברבותיו. אלא שתשובה עמי "אין המדרש יוצא מדי פסוקו" - ושוב החל להתגולל בערימת האבק כשהוא מרקד ביתר התלהבות מכבתחילה. מכנסיו הלבנים וחולצתו השחירה. ברם הוא לא שת ליבו לכך והמשיך בניגונו. קרטע ברגליו וענני אבק החלו נישאים בחלל בית המדרש כגלי ים זועפים. ברם הוא עדיין המשיך לרקוד "בעפר רגליהם".

מן הסתם - הרהר מרדכי זלמן - אין רוצה ר' מנחם שיראוהו בכך. צדיק נסתר הוא. מאז ומתמיד ידעתי שצדיק הוא, שהרי בכל שחרית נחפז הוא מבחור לבחור לשמוע ברכות השחר בכדי לענות אמן לאחריהם. ועכשיו צא וחשוב מה מספר הבחורים בישיבה? (בלי עין הרע) מספר לא מבוטל, ומכל אחד שומע הוא את כל ברכות השחר.

מיהר ועלה במדרגות הלוליניות ל"בית המוסר", כשהוא מונה את מספר המדרגות - עלי לזכרם היטב לבל אשכח - הרהר - שמא יזדמן לי עוד לילה כלילה זה, ולמה אטרח בשנית?

פתח חרש את דלת "בית המוסר" תחב ידו לכיסו והחל ממשמש ובודק. - אוי לי. שכחתי להביא נר - מלמל - בלית ברירה גישש באפילה עד שמצא כסא נתישב עליו והרהר - לקרוא בספרי מוסר איני יכול. אשנן מאמרי חז"ל המיישרים עקמומיות שבלב. אוי. אף ללכת לאורכו ולרחבו של החדר איני יכול, אלא שהבא להיטהר מסייעין בידו.

הרים ידיו ותמך בהן את ראשו. פתאום חש שפיו מפזם ניגון מוסר ללא התחלה וללא סוף. שמט את ידיו ונעץ מבטו בחלון "בית המוסר". כוכבים מאירים נתחשפו בשמים. והלבנה חייכה לעומתו.